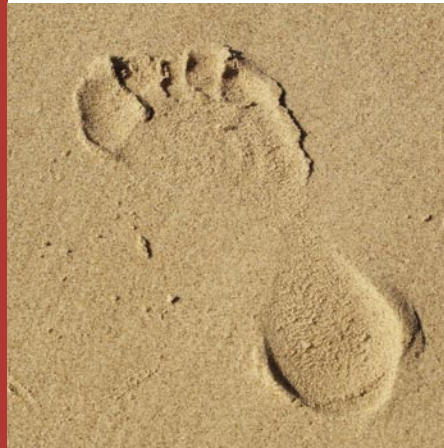

RAPPORT

Metodeudviklings- og forebyggelsesprojekt vedrørende unge og prostitution i Vejle Amt

vfc socialt udsatte
VIDENS- & FORMIDLINGS-CENTER FOR SOCIALT UDSATTE

Erfaringsopsamling

- med fokus på socialarbejderes vurderinger af projektet samt på situationen i Danmark.

af Flemming H. Pedersen og
Christina Grunwald

INDHOLDSFORTEGNELSE

1. Indledning	5
1.1 Begrebsafklaring	6
1.2 Regeringens handlingsplan	7
1.4 Læsevejledning	8
1.4.1 Kildehenvisninger	9
2. Ungeprojektet i Vejle Amt	9
2.1 Følge- og styregruppe	10
2.2 Tre fokuspunkter i erfaringsopsamlingen	10
3. Metode	11
4. Erfaringer fra Ungeprojektet	12
4.1 Følgegruppens feedback på rapporten	12
4.1.1 Undersøgelsens metode og rapportens form	13
4.1.2 Rapportens indhold og anbefalinger	16
4.1.3 Opsummering	19
4.2 Deltagernes evaluering af temadagen	21
4.2.1 Stor interesse	21
4.2.2 Programmet	22
4.2.3 Deltagernes vurderinger af temadagen	23
4.2.4 Opsummering	25
4.3 Følgegruppens vurdering af egen funktion	25
4.3.1 Bindeled mellem projekt og bagland	26
4.3.2 Inspiratør og kritiker – en dobbeltrolle?	28
4.3.3 Opsummering	28
5. Unge og betalt seksuel udnyttelse i Danmark	29
5.1 Omfang	29
5.2 Prostitutionsformer	31
5.3 Hvem er de unge?	33
5.3.1 Vi mangler viden – fra de unge selv	35
5.4 Sociale indsatser	35
5.4.1 Kommunale og amtslige indsatser	36
5.5 Købere af seksuelle ydelser fra mindreårige	38
5.5.1 Forbud mod køb af seksuelle ydelser hos unge under 18 år	40
5.6 Holdninger til betalt seksuel udnyttelse	41
5.7 Hvad bekymrer de ansatte eller bør gøre det?	42
6. Sammenfatning og perspektivering	43
Litteratur	46

FORORD

Familieafdelingen i Vejle Amt har i samarbejde med Pro Vejle og Videns- og Formidlingscenter for Socialt Udsatte gennemført et metodeudviklings- og forebyggelsesprojekt vedrørende unge og prostitution i Vejle Amt.

Ungdommen eksperimenterer, også med deres seksualitet. Det kan være svært at afgøre, hvornår er der tale om eksperiment, seksuel udnyttelse af den unge eller prostitutionslignende adfærd.

Det fremgår af de interviews, der blev gennemført i forbindelse med metodeudviklingsprojektet, at socialarbejderne i Vejle Amt generelt ikke mener, at der er emner, som de har vanskeligt ved at tale med de unge om. Heller ikke hvad angår seksualitet. Der synes dog ikke at være automatisk fokus på eventuel betalt seksuel udnyttelse eller prostitutionslignende adfærd.

Interviewene viste også, at en definition eller afgrænsning af emnet "unges salg af seksuelle ydelser" har betydning for, om socialarbejderne er opmærksomme på dette problem. Følgende definition blev derfor udviklet i projektet:

Der er grund til bekymring og handling når "en ung anvender sin seksualitet som middel til at opnå noget, som ikke udspringer af den unges seksuelle behov, eksempelvis i form af kontant betaling eller andre ikke seksuelle modydelser såsom gaver, tryghed, adgang til sociale fællesskaber herunder accept fra kæreste, eller voksenkontakt og omsorg".

Med denne definition og den foreliggende erfaringsopsamling i forbindelse med projektet, er der skabt et væsentligt fundament ikke blot for ansatte i Vejle Amt, som arbejder med udsatte unge, men også for ansatte og institutioner andre steder, som ønsker at medvirke til at udsatte unge ikke får erfaring med salg af seksuelle ydelser eller fastholdes i et sådant mønster.

Jan Friis Bolvinkel

Kontorchef Familieafdelingen i Vejle Amt

1. INDLEDNING

Denne rapport er en erfaringsopsamling på et Metodeudviklings- og forebyggelsesprojekt vedrørende unge og prostitution i Vejle Amt (Ungeprojektet). Projektet er gennemført i perioden medio 2003 til årsskiftet 2004-2005, i et samarbejde mellem PRO Vejle; Familieafdelingen, Vejle Amt og Videns- og Formidlingscenter for Socialt Udsatte (VFC Socialt Udsatte). Projektet har haft det overordnede mål at:

"Bidrage til at sikre, at børn og unge der er anbragt på døgninstitutioner og opholdssteder, samt unge der kontaktes af det opsøgende sociale arbejde på gadeplan i Vejle Amt, undgår at få erfaringer med salg af seksuelle ydelser".

Men lad os, inden der fokuseres på selve projektet, løfte blikket og kort opridse nogle internationale og nationale perspektiver på fænomenet "salg af seksuelle ydelser". På den måde skulle det gerne blive tydeligt, at Ungeprojektet kan ses som en brik i et langt større puslespil.

I 1996 underskrev Danmark sammen med en lang række lande verden over en deklARATION som, forpligter os til at indgå et globalt samarbejde om at styrke indsatsen mod børneprostitution, børnepornografi og handel med børn til disse formål. Det skete på den første verdenskongres mod kommerciel seksuel udnyttelse af børn i Stockholm. På den anden verdenskongres, som blev holdt i Yokohama 2000 bekræftede Danmark sit engagement i spørgsmålet og lovede (igen), at udarbejde en national handlingsplan, som bl.a. skal sikre:

- At indsatsen bliver koordineret på lokalt, regionalt, nationalt samt internationalt niveau.
- At indsatsen indeholder strategier for forebyggelse, beskyttelse og behandling.

I det globale perspektiv indgår begreber som "kommerciel", "seksuel udnyttelse" og "børn". Begreber der skal omfatte forskellige former for seksuel udnyttelse, der foregår eksempelvis på den thailandske ferieø Koh Samui, i den tyske storby Hamborg og den danske provinsby Fredericia. Begreberne skal, sagt på en anden måde, rumme virkeligheder af så forskellig karakter som børnebordeller i Sydøstasien, trækkerdrengene ved banegårde i vesteuropæiske storbyer og piger fra mindre, danske byer, som lejlighedsvis bliver betalt med penge eller gaver til gengæld for sex.

1.1 Begrebsafklaring

Hvad betyder begreberne egentlig - og er de anvendelige i en dansk sammenhæng? *Kommerciel seksuel udnyttelse* dækker over fænomenerne "børneprostitution", "børnepornografi" og "handel med børn til disse formål". Børn er i denne sammenhæng personer under 18 år. Aldersgrænsen er bestemt af FN's Børnekonvention og gælder uafhængigt af den seksuelle lavalder, som i Danmark er 15 år. FN's Børnekonvention skal bl.a. sikre, at personer under 18 år beskyttes mod den udnyttelse, som ligger i at modtage betaling for seksuelle ydelser eller som den danske Straffelov udtrykker det i § 223 a:

"Den, der som kunde mod betaling eller løfte om betaling har samleje med en person under 18 år, straffes med bøde eller fængsel indtil 2 år."

Betalingen kan være kontant, men også gaver, euforiserende stoffer og alkohol kan betragtes som *betaling*. Paragraffen nævner *samleje*, men i denne sammenhæng gælder også andre seksuelle aktiviteter – eller, for at blive i den juridiske terminologi, "anden kønslig omgængelse end samleje".

Både i folkelige og faglige sammenhænge bliver fænomenet "ungdomsprostitution", som vel er den mest udbredte terminologi på området, benævnt meget forskelligt. Der tales f.eks. om "teenageprostituerede" eller direkte nedsættende om *teenageludere* som begge er begreber der fokuserer på, at nogle unge mennesker er prostituerede. Andre taler f.eks. om "unges salg af seksuelle ydelser eller salg af sex", formuleringer som i højere grad sætter fokus på den unges handling eller sagt på en anden måde: At sælge seksuelle ydelser er noget, nogle unge gør. Fagpersoner som ønsker at tydeliggøre, at fænomenet både er en relation og at det både ligner og adskiller sig fra egentlig prostitution taler om "prostitutionslignende relationer". Brugen af begrebet "gråzoneprostitution" indeholder en særlig fokusering på visse fællestræk med prostitution, samt det faktum, at fænomenet samtidigt adskiller sig væsentligt fra voksnes prostitution. Formuleringen "unges uhensigtsmæssige brug af seksualiteten", er en meget bred beskrivelse af en lang række seksuelle relationer, som også indbefatter betalt seksuel udnyttelse. Fagfolk, som bruger denne formulering i beskrivelsen af fænomenet, fremhæver, at den er mindre stigmatiserende end de øvrige. Formuleringen er særlig interessant for denne erfaringsopsamling, fordi den ligger tæt på den afgrænsning af problemstillingen, som nævnes flere steder i rapporten og behandles særskilt i afsnit 5.7.

Straffelovens §223 a blev indført i 1999 på baggrund af de internationale forpligtelser Danmark påtog sig tre år tidligere i Stockholm. Det at købe seksuelle ydelser fra personer under 18 år betragtes her som en forbrydelse mod køns-sædeligheden og er tæt forbundet med grundtankerne i FN's Børnekonvention om at beskytte børn mod seksuelle krænkelse. I forlængelse af dette, benytter især VFC Socialt Udsatte ofte termen "betalt seksuel udnyttelse", som særligt sætter fokus på beskyttelsen af børn og unge. Begrebet "børneprostitution", som ganske vist er i overensstemmelse med FN's terminologi, anbefaler vi man ikke benytter. Begrebet giver dels associationer i retning af organiseret prostitution med mindreårige i f.eks. Sydøstasien og dels associationer i retning af, at der er tale om det man almindeligvis opfatter som børn, nemlig personer under den seksuelle lavalder.

Uanset hvilken terminologi man anvender på området, er der tale om tilvalg og fravalg. Enhver kan, fra sit udgangspunkt, have ret i at en bestemt terminologi ikke er helt dækkende for fænomenets mange nuancer. Denne problemstilling

vender vi tilbage til men, som læseren vil bemærke, bruger vi i det følgende især begreberne "prostitutionslignende relationer" og "betalt seksuel udnyttelse".

1.2 Regeringens handlingsplan

Som tidligere nævnt har Danmark forpligtet sig til at udarbejde en national handlingsplan mod kommerciel seksuel udnyttelse af børn. Justits- og Socialministeriet har besluttet, at der ikke skal udarbejdes en selvstændig handlingsplan på området, og har i stedet valgt at inddrage områderne "betalt seksuel udnyttelse" (børneprostitution, børnepornografi og handel med børn til disse formål) i *Regeringens handlingsplan* for bekæmpelse af seksuelt misbrug af børn. Forebyggelsesperspektivet er centralt i Regeringens handlingsplan og af særlig relevans for ungeprojektet kan fremhæves, at Regeringen vil:

"Arbejde for, at der kommer øget fokus på karakteren og omfanget af overgreb på børn og på indsatsen i forbindelse med udsatte børn, herunder anbragte børn, og vurdere, hvordan den forebyggende indsats overfor disse børn kan styrkes".

Ungeprojektet i Vejle Amt er altså etableret i en sammenhæng, som har både globale, nationale og regionale perspektiver. De væsentligste globale perspektiver er FN's Børnekonvention og de internationale aftaler, som er indgået inden for rammerne af samarbejdet i forbindelse med verdenskongresserne i Stockholm og Yokohama. De væsentligste nationale perspektiver er: Regeringens handlingsplan mod seksuelt misbrug af børn; Straffeloven; Servicelovens bestemmelser for børn og unge samt VFC Socialt Udsattes landsdækkende arbejde med at udvikle og formidle viden og praksiserfaring om samfundets udsatte grupper. De væsentligste regionale perspektiver er Vejle Amts forebyggelsesstrategier indenfor børn og ungeområdet samt PRO Vejles arbejde med at forebygge, at udsatte unge indgår i prostitutionslignede relationer.

1.4 Læsevejledning

Rapporten er disponeret således at kapitel 2 giver en række konkrete informationer om ungeprojektet. Kapitlet er et sammendrag af projektbeskrivelsen, samt en beskrivelse af hvad der er fokus for selve erfaringsopsamlingen (afsnit 2.2). Herefter følger en kort beskrivelse af de metoder, der er anvendt i forbindelse med erfaringsopsamlingen (kap. 3). Kapitlet er taget med af hensyn til læsere, som interesserer sig for hvordan vi har indsamlet erfaringerne. Det kan, uden det går ud over den indholdsmæssige forståelse, springes over. Kapitel 4 beskriver de erfaringer fra ungeprojektet, som projektets styregruppe har udvalgt, som mest centrale at videregive. Kapitel 5 beskriver, hvordan situationen ser ud i Danmark (afsnit 5.1 – 5.6). Det skal give læseren et indtryk af hvorledes ungeprojektet er placeret i forhold til en del af de andre brikker i puslespillet. Sidst i kapitlet (afsnit 5.7) vender vi tilbage til et af resultaterne af ungeprojektet, idet den afgrænsning af fænomenet, som socialarbejdere i Vejle Amt har valgt, sammenholdes med fænomenet betalt seksuel udnyttelse.

Til sidst (kap. 6) sammenfattes erfaringerne meget kort, og der gives en række anbefalinger, som vi håber kan inspirere andre, som ønsker at gennemføre lignende projekter. Den meget travle læser kan nøjes med at læse kapitlerne 1, 2 og 6.

1.4.1 Kildehenvisninger

Rapporten er forsøgt skrevet læsevenligt. Det betyder, at der almindeligvis ikke henvises præcist til de enkelte kilder. Præcise kildehenvisninger og fodnoter, som de kendes fra mere akademiske tekster, har en tendens til at virke forstyrrende for mange læsere. Sidst i rapporten findes en liste over den litteratur, som er brugt direkte i rapporten.

2. UNGEPROJEKTET I VEJLE AMT

Det overordnede mål med projektet er, at bidrage til at sikre, at børn og unge anbragt på f.eks. døgninstitutioner og opholdssteder, samt unge der opsøges i det sociale arbejde på gadeplan i Vejle Amt, undgår at få erfaringer med salg af seksuelle ydelser. Samtidig er det et mål at modvirke, at unge som allerede har sådanne erfaringer bliver fastholdt i lignende mønstre i deres voksertilværelse.

Konkret ønsker vi for det første, at give ansatte inden for det sociale arbejde på børn og ungeområdet redskaber, som sikrer, at de inddrager det faktum, at "salg af seksuelle ydelser" er en del af nogle unges livserfaring. Vi ønsker også at gøre de ansatte i stand til at handle forebyggende, rådgivende og/eller behandlende på viden eller mistanke om prostitution blandt unge. For det andet skal projektet medvirke til at videreudvikle eksisterende metoder for socialt arbejde med unge, således at dialog om prostitution eller prostitutionslignende forhold inddrages som en del af den pædagogiske praksis.

Målgruppen for projektet er ansatte (f.eks. socialrådgivere og pædagoger) på døgninstitutioner og opholdssteder samt i det opsøgende arbejde, idet de personalegrupper allerede er i dialog med sårbare unge om følsomme og vanskelige emner.

Arbejdet blev opdelt i fem faser: En relativ kort *organiseringsfase*, hvor de ydre rammer blev fastlagt i en projektbeskrivelse og en følgegruppe til projektet blev etableret. En *vidensindsamlingsfase*, hvor der blev gennemført 12 individuelle interviews med projektets målgruppe. De 12 interviews blev suppleret med to fokusgruppeinterview og samlet beskrevet i "Rapport om anbragte unge, seksualitet og prostitutionslignende relationer" (Thomsen 2004). Formålet med vidensindsamlingen er dels at finde ud af hvorledes praktikere arbejder eller ikke arbejder med problemstillingen og dels at få kendskab til om målgruppen mangler viden om fænomenet og hvordan de bedst synes en sådan viden kan formidles. I *planlægnings- og formidlingsfasen* planlagdes og gennemførtes en temadag med titlen "Anbragte unge, seksualitet og prostitutionslignende relationer". Den blev afholdt 22. november 2004 på Kolding Pædagogseminarium. Femte og sidste del af projektet *dokumentationsfasen* indeholder udarbejdelsen og offentliggørelsen af dels denne erfaringsopsamling og dels en guide eller manual beregnet til praktikere. Formålet med guiden, som forventes at udkomme i januar 2005, er at sætte fokus på og formidle viden om prostitutionslignende relationer, samt give socialarbejdere inspiration til videre dialog med sårbare unge.

2.1 Følge- og styregruppe

Ungeprojektet har været ledet af en styregruppe bestående af konsulent Flemming H. Pedersen fra VFC Socialt Udsatte; projektmedarbejder Lisbeth Bohmann & projektleder Vibeke Nielsen fra PRO Vejle samt konsulent Anne Lund Frydensberg fra Familieafdelingen, Vejle Amt.

Derudover blev der nedsat en følgegruppe bestående af: Britt Nielsen, Kolding pædagogseminarium; Lene Nordby, Netværket; Kirsten Lange, Familieafdelingen Børkop Kommune; Eva Søndergård, Opholdsstedet Team Ravning; Bente Jørgensen, Den matrikelløse klub; Gitte Vandt; Projektorganisationen; Kirsten Beyer, Misbrugscenteret; Majbritt Stack, Skolehjemmet Vejlefjord samt Ida-Lis Tillisch, Unge-centeret Fuglevang. Følgegruppens opgave er, at bringe inspiration til projektet, løbende viderebringe information om projektet til deres respektive bagland, samt forholde sig kritisk til kvaliteten af styregruppens arbejde.

2.2 Tre fokuspunkter i erfaringsopsamlingen

Styregruppen har besluttet, at erfaringsopsamlingen skal fokusere på tre forhold af væsentlig betydning for projektet:

1. Følgegruppens feedback på rapporten "Anbragte unge, seksualitet og prostitutionslignende relationer" (afsnit 4.1).
2. Deltagernes evaluering af temadagen 22. november 2004 (afsnit 4.2).
3. Følgegruppemedlemmernes vurdering af hvorvidt kommissoriet for deres arbejde er opfyldt (afsnit 4.3).

3. METODE

I forbindelse med evalueringen af temadagen "Anbragte unge, seksualitet og prostitutionslignende relationer" den 22. november 2004, valgte vi at uddele spørgeskemaer til alle deltagere. Baggrunden for at bruge spørgeskemaet var, at vi kunne indsamle informationer fra et større antal personer på relativ kort tid og uden større udgifter. En ulempe var, at der ikke var tilstrækkeligt mange deltagere, som besvarede skemaet.

Spørgeskemaet bestod af en række spørgsmål, der kunne besvares med kryds i givne bokse (kvantitative eller "hårde data"). Derudover havde deltageren mulighed for at skrive kommentarer vedrørende både foredrag, workshops samt temadagen generelt (kvalitative eller "bløde data").

De kvantitative resultater blev behandlet i det statistiske computerprogram SPSS, hvilket giver et godt overblik over sammenfald og fordelingen af besvarelsener. De kvalitative kommentarer blev sammenholdt for at vise hvordan en eventuel gentagelse af temadagen kan forbedres.

I forbindelse med følgegruppens feedback på rapporten "Anbragte unge, seksualitet og prostitutionslignende relationer" gennemførtes et *fokusgruppeinterview*. Fordelene ved et fokusgruppeinterview, frem for individuelle interviews, er at fokusgruppeinterviewet skaber rum for debat og meningsudveksling mellem deltagerne. Et fokusgruppeinterview holder sig således ikke strengt til en "spørgsmål - svar" struktur styret af interviewereren, tværtimod fungerer interviewereren som moderator, der styrer interviewet i forhold til en dialogguide. Moderatoren samler op på diskuterede emner, og forsøger at stimulere dialogen mellem deltagerne. Denne måde giver plads til at deltagerne kan introducere nye relevante emner og uforudsete perspektiver på de diskuterede emner. Således fungerede fokusgruppeinterviewet ikke blot som følgegruppens evaluering af rapporten. Det gav også nye informationer om deltagernes viden om hverdagspraksisser i forhold til unges involvering i prostitutionslignende relationer.

Oprindeligt var det planlagt, at følgegruppens vurderinger af dens egen funktion skulle være indsamlet i forbindelse med et fokusgruppeinterview. Det viste sig imidlertid vanskeligt at samle gruppen, og denne del af erfaringsindsamlingen blev derfor gennemført som individuelle telefoninterviews.

4. ERFARINGER FRA UNGEPROJEKTET

4.1 Følgegruppens feedback på rapporten

For at få feedback på rapporten "Anbragte unge, seksualitet og prostitutionslignende relationer" (Thomsen 2004), blev der holdt et fokusgruppeinterview med fem af følgegruppens ni medlemmer (fire meldte afbud). Derudover, var tre af styregruppens fire medlemmer, samt en referent, til stede ved interviewet. Interviewet blev optaget.

Formålet med evalueringen var at undersøge følgegruppens meninger om undersøgelsens metode og rapportens indhold. Det var vigtigt at finde ud af om rapporten byggede på viden fra relevante aktører, om rapporten var formidlet på en sproglig og formmæssig anvendelig måde, om rapporten inspirerede til debat blandt ansatte og unge, og endelig om den kunne bruges i det daglige arbejde med de unge. Derudover var det vigtigt, at klargøre om:

- rapportens afgrænsning af forståelsen af børn og unges salg af seksuelle ydelser,
- de områder som rapportens informanter efterspurgte viden om,
- rapportens anbefalinger,

var relevante i forhold til følgegruppens hverdags erfaringer på anbringelsesstederne.

I de efterfølgende afsnit præsenteres følgegruppens feedback først på undersøgelsens metode og rapportens form (afsnit 4.1.1), dernæst på rapportens indhold og anbefalinger (afsnit 4.1.2). Endelig, præsenteres følgegruppens anbefalinger til alternative rapportudformninger og formidlingsfora for at nå et bredere publikum (afsnit 4.1.3).

4.1.1 Undersøgelsens metode og rapportens form

Rapporten, som følgegruppen evaluerede i fokusgruppeinterviewet, byggede blandt andet på data fra de allerede nævnte individuelle interviews med personale på anbringelsessteder, opsøgende institutioner og lignende for udsatte børn og unge i Vejle Amt. Derudover byggede rapporten også på to fokusgruppeinterviews med medlemmer af projektets følgegruppe. Under følgegruppens "evaluering af undersøgelsens metoder", konstaterede en deltager, som har været informant i begge interviewformer, at der var stor forskel på det individuelle interview og fokusgruppeinterviewet. I følge deltageren virkede fokusgruppeinterviewet bedre end enkeltpersonsinterviewet, på trods af at der kun havde været to informanter til stede. Dette skyldtes, at fokusgruppeinterviewet var en dialog, som inspirerede til refleksion og introducerede nye perspektiver til den enkeltes holdninger. Der blev fortalt mere klart og detaljeret, og interviewerens refleksioner medvirkede til at øge inspirationen. Efter fokusgruppeinterviewet følte informanten sig inspireret til at "fortælle vidt og bredt" om projektet på anbringelsesstedet.

Følgegruppen fortalte, at fokusgruppeinterviewene efterfølgende havde skabt debat blandt ansatte og unge. Disse debatter skabte nye overvejelser, perspektiver og refleksioner omkring unges prostitutionslignende relationer, som kunne have

været bibragt interviewene. Følgegruppen foreslog derfor, at der i forbindelse med et fremtidigt projekt kan uddeles spørgsmål til diskussion på anbringelsesstederne inden interviewene. På den måde vil baglandet blive inddraget i hele projektføreløbet og ny viden kan bibringes interviewene.

I forbindelse med projektets valg af informanter, spurgte moderatoren, om det ville have givet mere eller anden viden, hvis projektet også havde interviewet institutionsledere, forældre eller de unge selv?

Følgegruppen fandt det meget relevant, at interviewe de medarbejdere som har tæt kontakt til de unge. Disse medarbejdere har ikke blot viden om de unge, men mærker denne viden *"igen og igen"* i deres daglige arbejde. På f.eks. mindre opholdssteder skønnedes det, at den daglige leder er tilstrækkelig tæt på de unges hverdag, til at være relevant informant om de unges erfaringer.

Følgegruppen mente ikke, at forældre kan bidrage med andet end generel viden om unges seksualitet, da de unge sjældent taler med deres forældre om sex og kærester. Til gengæld påpegede én deltager, at der findes grupper af unge, hvis forældre har givet dem et indblik i sex og seksualitet i en alt for tidlig alder. Der ligger samtidigt et problematisk aspekt ved at interviewe forældrene, fordi de unge kan være bange for at interviewerens kan give forældrene indtryk af hvad den unge har sagt. Derved mister interviewerens den unges tillid. Følgegruppen mener derfor, at det var hverken relevant eller nyttigt at interviewe forældre om unges prostitutionslignende relationer.

Til gengæld mente deltagerne, at interviews med de unge selv om prostitutionslignende relationer og betalt seksuel udnyttelse, vil give meget brugbart materiale. Én i følgegruppen udtrykte det således "... de [unge] er jo eksperterne". I forbindelse med projektet har nogle unge undret sig over, at de ikke er blevet interviewede. Det kom til udtryk i kommentarer som "det er sat'me os det handler om" og "I tror altid I er så kloge, I voksne".

Da ansatte taler med de unge om seksualitet til hverdag, mente følgegruppen ikke, at unges seksuelle ydelser er et tabuiseret emne, som man ikke kan interviewe de unge om. Det er dog vigtigt at understrege, at så intime emner kræver særlige overvejelser og omstændigheder for interviewet. Følgegruppens anbefalinger til interview med unge kan opsummeres således:

Først og fremmest forudsætter interviews om seksuelle ydelser, at de unge har tillid til interviewerens. Medarbejdere, som allerede har et tillidsfuldt forhold med de unge, vil kunne udføre interviewene. Én deltager mente dog, at interviewene sagtens kan udføres af en udefrakommende, så længe den unge ikke skal udlevere sig selv.

Dernæst må interviewet foregå som en uformel samtale snarere end et formelt og struktureret interview. De unge kan have svært ved at tale om intime oplevel-

ser med seksuelle ydelser. Da det er lettere at tale om andre end én selv, kan et interview tage udgangspunkt i seksuelle ydelser som fænomen frem for personlig erfaring. Under trygge omstændigheder er det dog muligt, at de unge åbner op og vil fortælle om egne erfaringer.

Den sidste forudsætning for interviewet var, at de unges anonymitet sikres. De unges tryghed og tillid fremhævedes her, som tæt forbundet med visheden om ikke at blive genkendt ud fra interviewet. Ifølge én deltager i følgegruppen var spørgsmålet om anonymitet især vigtigt i forhold til den unges forældre. Det handler ikke blot om, at navn og cpr-nummer ikke oplyses, men også om at den unge ikke kan genkendes på det sagte. Nogle unge kan frygte at forældre, som "spotter" den unges identitet i et interview, vil danne alliance med andre voksne mod den unge. Derfor vurderedes det som essentielt, at de unge er sikre på deres anonymitet bevares.

Generelt fandt følgegruppen den udarbejdede rapport brugbar, da den er letlæselig og at opstillingen i form af bokse med citater fra de interviewede informanter virker godt. En deltager sagde, at rapporten helt sikkert vil give anledning til diskussion på arbejdspladsen om hvorvidt rapportens oplysninger og de ansattes erfaringer stemmer overens, samt hvordan denne viden kan implementeres i det daglige arbejde: "Er det virkelig sådan, jamen hvis det er sådan, hvad har vi så tænkt os at gøre ved det?"

Da prostitutionslignende relationer og betalt seksuel udnyttelse ikke blot er et problem i Vejle Amt, men en problematik som kræver *landsdækkende fokus*, mente følgegruppen, at rapporten er relevant for socialarbejdere i hele Danmark. For at nå et bredere publikum, mente følgegruppen, at rapportens indhold med fordel kan formidles i artikler i ungdomsblade, samt relevante fagblade (f.eks. Socialpædagogen, Børn og Unge, Socialrådgiveren). Ligeledes kan der sættes fokus på problematikken, hvis rapportens afgrænsning synliggøres eller hænges op i institutionerne. Én deltager mente den synlige præsentation af afgrænsningen, kan provokere de unge til selv at indlede en snak med de ansatte om emnet. Derudover, mente deltagerne, at rapporten kan have en forebyggende effekt, hvis den uddeles til personale i ungdomsklubber, for som en deltager udtrykte det: "Hvis vi skal starte et sted, skal det gerne være inden, de bliver anbragt".

Rapporten har blandt andet til formål at fungere som oplæg til debat på arbejdspladsen. Dette kræver at alle ansatte får den udleveret og læst. Følgegruppen gav udtryk for, at der sjældent er tid til at læse lange rapporter på arbejdspladserne. Én deltager fra følgegruppen efterlyste en mere fyldig rapport med en grundigere redegørelse for rapportens konklusioner. Denne udgave burde også debattere, hvorfor unges salg af seksuelle ydelser problematiseres og for hvem salg af seksuelle ydelser er et problem? Selvom der var enighed om, at netop denne rapport ikke var for lang, foreslog følgegruppen alligevel, at der også ud-

arbejdes en kortere og mere let tilgængelig rapportform, f.eks. i en – lidt populært formuleret - *pixibogudgave*, som kan henvende sig til både ansatte og unge. Hvis en sådan pixibog skal appellere til de unge, må den indeholde historier, der vækker genklang fra de unges hverdag. Én fra følgegruppen påpegede, at de enkelte unge måske får lettere ved at tale om emnet, hvis de læser historier om andres erfaringer. I den forbindelse blev bogen "I den grå zone" af Per Straarup Søndergaard, som projektet har udleveret til følgegruppens medlemmer, fremhævet som meget anvendelig – både for personale og unge.

4.1.2 Rapportens indhold og anbefalinger

Et formål med rapporten "Anbragte unge, seksualitet og prostitutionslignende relationer" var at formulere en *"afgrænsning af forståelsen af børn og unges salg af seksuelle ydelser, som tager højde for anbringelsesstedernes erfaringer med denne problemstilling og er brugbar i forhold til deres fremtidige indsats heroverfor"* (Thomsen 2004). I rapporten er denne afgrænsning formuleret således:

"Der er grund til bekymring og handling, når en ung anvender sin seksualitet som middel til at opnå noget, som ikke udspringer af den unges egne seksuelle behov, eksempelvis i form af kontant betaling eller andre ikke seksuelle modydelser såsom gaver, tryghed, adgang til sociale fællesskaber herunder accept fra kæresten, eller voksenkontakt og omsorg."

Under evalueringen blev følgegruppen bedt om at overveje om denne afgrænsning er relevant i forhold til deres arbejdssituation, samt hvordan deltagerne kan bruge den i deres arbejde. Moderatoren påpegede, at afgrænsningen f.eks. giver plads til at omfatte kæresteforhold, og generelt omfatter flere forhold eller situationer, end Straffelovens § 223 a. Hertil svarer én deltager, at "det er jo det der foregår". Følgegruppen var enige om, at afgrænsningen "...er god – rigtig god"

Ifølge deltagerne var afgrænsningen relevant, fordi den sætter fokus på unges prostitutionslignende relationer som del af en række sociale og personligheds-mæssige problemer. Derved undgår afgrænsningen en streng kategorisering af de unges adfærd som "prostitution" eller "betalt seksuel udnyttelse" i strafferetlig forstand.

Én anden deltager gav et eksempel på at afgrænsningen er relevant i det tværfaglige arbejde med anbragte unge. Deltageren havde anvendt afgrænsningen, da hun bekymret henvendte sig til en ung piges sagsbehandler, fordi pigen havde fået tilbudt gratis bolig af en gruppe rockere. Ved at referere til afgrænsningen blev sagsbehandleren gjort opmærksom på de problematiske relationer pigen måske indgik i. Således kan afgrænsningen fungere som en "lysregulering", et redskab til at se advarselstegn, hvorved socialarbejdere kan formidle sociale problemstillinger.

Se i øvrigt nærmere i afsnit 4.2.4 om hvordan deltagerne i temadagen vurderede afgrænsningen.

I rapporten efterspurgte de interviewede ansatte syv vidensområder til at forbedre indsatsen mod unges salg af seksuelle ydelser. Disse vidensområder er:

1. Værktøjer og redskaber.
2. Viden om signaler.
3. Fokussætning af emnet.
4. Definition/afgrænsning af det problematiske.
5. Seksualkultur blandt unge.
6. Problemets omfang.
7. Hvad "salg af seksuelle ydelser" gør ved unge og hvorvidt det fører til rigtig prostitution?

Adspurgt fortalte følgegruppen, at ingen af de syv efterspurgte punkter kan prioriteres som vigtigere end andre, da de alle er sammenhængende aspekter i indsatsen. Én deltager udtrykte bekymring ved at sætte fokus på "værktøjer" som løsningsmodeller, fordi et sådan fokus kan vildlede socialarbejdere til at tro, at problemet kan løses på én og kun én bestemt måde. Denne deltager fremhævede dialogen som den eneste måde at bedømme hvorvidt den unges seksuelle adfærd opleves som grænseoverskridende af den unge selv. Deltageren rejste spørgsmål om, hvem der egentlig har retten til at definere bestemte handlinger og fænomener som sociale problemer, og mente vi skal acceptere at "for nogen unge er det ikke et problem [grænseoverskridende seksuel adfærd] ... for nogen unge er det OK det de laver".

Ifølge denne deltager, er unges salg af seksuelle ydelser en gråzoneproblemstilling, der "er så kompleks at vi ikke kan finde en løsning på det, men vi skal turde gå ind i dialogen". En anden deltager fremhævede, at det vigtigste er at få ideer til forskellige vinkler i forbindelse med samtalerne med de unge.

En af rapportens anbefalinger er, at ovenstående afgrænsning formidles til institutioner, der arbejder med udsatte unge. Rapporten foreslår, at der sættes fokus på emnet ved at afholde en temadag for relevante institutioner. Moderatoren spurgte, hvorvidt følgegruppen så nogle barrierer og muligheder for gennemførelsen af et sådan arrangement.

Følgegruppen understregede, at det vigtigste ved formidlingen af ny viden er, at den bliver omsat til praksis i den enkelte institution. Derfor skal en temadag være meget konkret og handle om hvordan problematikken "unges prostitutionslignende relationer" kan gribes an i det daglige arbejde.

Et afgørende spørgsmål for følgegruppen var om én stor temadag er den bedste måde at gøre alle ansatte på institutionerne bevidste om problematikken. Enten

må projektet sørge for, at temadagen er stor nok til at alle interesserede kan deltage, eller at temadagen gentages for de interesserede, som der eventuelt ikke er plads til.

Yderligere pegede følgegruppen på, at det ofte er svært for repræsentanten som har deltaget i temadagen, at videreformidle informationer og engagere sine kollegaer, i en sådan grad, at ny viden bliver implementeret i den daglige praksis f.eks. i form af en handlingsplan på området. Eller som en af deltagerne udtrykte det:

"Hvis man ikke omsætter den viden til praksis, eller en handleplan for sådan en institution, så kan man jo få al mulig viden, men hvis man ikke bruger den til noget konkret så glider det jo nok lidt ud".

En løsning på implementeringsproblemet er, at temadage afholdes ude på arbejdspladserne. Fordelen herved er, at problematikken kan diskuteres meget konkret i forhold til den enkelte institution. Som en deltager udtrykte det, så "bliver den nye viden i rummet". Der er dog større økonomiske omkostninger ved at holde temadage på de enkelte institutioner frem for at holde en stor temadag. Det fremhævedes, at en måde at skære ned på omkostninger er, at flere institutioner går sammen om at afholde en temadag. Det blev foreslået, at afsætte flere midler til formidlingsdelen (og ikke kun til evalueringen) en anden gang, man skulle lave sådan et projekt. Som kommentar hertil skal det nævnes, at det økonomiske aspekt reelt ikke har været afgørende for ungeprojektet. Beslutningen om at afholde én temadag, blev blandt andet truffet, fordi styregruppen ikke fandt det muligt at holde flere dage inden for projektets tidsramme.

En anden model, som foresloges, er tværfaglige temadage. Der er mange forskellige faggrupper tilknyttet de enkelte unge, hvorfor én af deltagerne mente det er vigtigt at få alle relevante voksne engageret i denne problematik. En tværfaglig temadag vil samtidig lette samarbejdet mellem f.eks. socialpædagogen og sagsbehandleren, fordi man på mødet får sat ansigt på hinanden og lettere kan forklare hinanden ens bekymringer.

For at sætte fokus på unges involvering i prostitutionslignende relationer og hjælpe socialarbejdere i samtaler med unge omkring denne problematik anbefaler rapporten, at der udarbejdes en *symptomliste*. Hvis der udarbejdes en symptomliste understreger rapporten, at der bør inddrages en børnepsykologisk sagkyndig. Derudover anbefales det, at der udarbejdes en spørgeguide til ansatte.

Følgegruppen ytrede bekymring over symptomlister, da sådanne lister kan fremprovokere at man ser "spøgelser alle vegne", hvorved der er en risiko for at uberettiget mistanke har en skadelig effekt. En symptomliste skal være "200 % korrekt, [og] ikke kunne misforstås". På grund af risikoen for misforståelser, var følgegruppen skeptisk overfor symptomlister.

Følgegruppen debatterede anvendeligheden af en spørgeguide. Alle var enige om at spørgeguiden ikke skal følges slavisk, men kan indeholde dialog eller fokuspunkter, som kan inspirere og støtte i samtalen med den unge. En dialogguide kan være nyttig når ansatte er i tvivl om der er grund til bekymring over en unges adfærd, eller for ansatte, som ikke ved hvordan de skal gribe problemstillingen an. Én deltager fortalte, at arbejdet med anbragte unge udfordrer socialarbejderens "normalitetsbegreb", derfor kan det være svært at vide hvornår socialarbejderen bør gå videre med sin bekymring. Dialogguiden kan også anvendes i observationsinstitutioner, hvor de unge opholder sig relativt kort tid, eller indenfor ungdomsklubområdet, hvor medarbejderne ikke er i kontakt med de unge døgnet rundt.

4.1.3 Opsummering

Følgegruppens vurderinger kan opsummeres således:

1. *Fokusgruppeinterviews* vurderes som en bedre måde end individuelle interviews fordi de giver rum til refleksion og debat – både under selve interviewet og efterfølgende blandt kollegaerne. Det blev foreslået at kombinere fokusgruppeinterviews med en forudgående proces, hvor både kollegaer og unge på anbringelsesstederne blive engageret i debat og samtale om emnet – f.eks. på baggrund af udsendte spørgsmål.
2. I forhold til projektets *valg af informanter*, mener følgegruppen, det er meget relevant at interviewe ansatte, der har daglig og tæt kontakt til de unge, men deltagerne efterlyser at de unge selv bliver interviewet. Dels fordi de kan bidrage med deres viden om andre unges og egne erfaringer med prostitutionslignende relationer, og dels fordi flere unge har efterlyst at blive inddraget i projektet. Sådanne interviews kan gennemføres af medarbejdere, som i forvejen har tæt kontakt til de unge. Men også en fremmed kan gennemføre interviewene, såfremt den nødvendige tillid kan etableres. Under alle omstændigheder finder følgegruppen det afgørende vigtigt, at de unge bevarer fuld anonymitet. En nødvendighed der fremhæves som særligt vigtig i forhold til forældrene.
3. Rapportens *form* blev vurderet som god og hensigtsmæssig. Selvom det blev fremhævet, at den ikke var for omfangsrig, understregede følgegruppen, at det ofte var svært at finde tid til at læse rapporter. Det blev foreslået, at rapportens indhold blev formidlet til en større kreds af fagfolk i Danmark, f.eks. gennem artikler i relevante fagblade. Desuden blev medarbejdere i ungdomsklubber fremhævet som en særlig interessant målgruppe.
4. Rapportens *afgrænsning af fænomenet* blev fremhævet som særlig brugbar, både fordi den reelt fokuserer på nogle af de vanskeligheder anbragte unge har, og fordi afgrænsningen undgår en streng kategorisering af de unges ad-

færd som værende "prostitution" eller alene fokuserer på "betalt seksuel udnyttelse" i strafferetlig forstand. Én deltager fremhævede, at det var nødvendigt at få diskuteret om unges involvering i betalt seksuel udnyttelse og prostitutionslignende relationer var et problem for alle involverede unge, og rejste spørgsmålet, om hvem der egentlig har retten til at definere et fænomen som et problem.

5. Det er en god idé at afholde en *temadag*, men spørgsmålet er om én fælles temadag er tilstrækkelig til at påvirke den daglige pædagogiske praksis. Det blev foreslået, at holde temamøder eller dage på enkelte institutioner eller for flere, mindre grupper af institutioner og opholdssteder. Det blev også foreslået at holde tværfaglige arrangementer, som inddrager f.eks. de sociale forvaltninger og andre som er i kontakt med de unge.
6. Det blev foreslået at udarbejde en *mindre omfangsrig publikation* som f.eks. indeholder: Tegn man bør være opmærksom på (penge, adfærd osv.), en dialogguide, som kan inspirere den ansatte i samtalen med de unge samt cases, der vækker genklang hos både unge og ansatte.
7. Der bør primært fokuseres på *dialog* med de unge og ikke på symptomlister og manualer.

4.2 Deltagernes evaluering af temadagen

For at sætte fokus på og formidle emnet *unges involvering i prostitutionslignende relationer* til ansatte, der arbejder med anbragte unge i Vejle Amt blev der, som allerede nævnt, holdt en temadag med titlen: "Anbragte unge, seksualitet og prostitutionslignende relationer". Som navnet på temadagen indikerer ønskede styregruppen, at sætte de mere problematiske relationer unge kan indgå sammen med de mere generelle spørgsmål, som omhandler unges seksualitet. Grundtanken i dette var, at medarbejdere på døgninstitutioner og opholdssteder i forvejen har en del rådgivningsopgaver og konkrete erfaringer med, at tale om seksuelle spørgsmål med unge. Idéen byggede også på en tanke om, at prostitutionslignende relationer som fænomen ikke bør sættes i tale som en problemstilling, der er helt løsrevet fra andre dele af unges hverdag.

4.2.1 Stor interesse

Temadagen fandt, som tidligere nævnt, sted 22. november 2004 på Kolding Pædagogseminarium. Der var udsendt invitationer til samtlige 25 døgninstitutioner og opholdssteder i Vejle Amt. 21 af disse tilmeldte én eller flere ansatte. Desuden fik et mindre antal studerende fra seminariet mulighed for at deltage. I alt 71 personer tilmeldte sig og heraf var 2 studerende fra Kolding pædagogseminarium. Det er værd at hæfte sig ved den store interesse for arrangementet. Norske erfaringer, som ganske vist ligger nogle få år tilbage, viste, at det var næsten umuligt at fange norske socialarbejders interesse for emnet (Norli 2001).

Men der er store forskelle på den måde ungeprojektet, Modelprojekt PRO Århus og VFC Socialt Udsatte har grebet deres formidlingsopgaver an. Forskellen er først og fremmest, at arrangementerne i Danmark ikke entydigt har fokuseret på "ungdomsprostitution" eller "kommerciel seksuel udnyttelse" af børn og unge, men netop har sat fænomenet ind i en bredere sammenhæng. Efter al sandsynlighed har det også en betydning, at især PRO Vejle og Modelprojekt PRO Århus i forbindelse med deres arrangementer har gjort et stort stykke arbejde med, at delagtiggøre eventuelt kommende deltagere forud for arrangementet. Muligvis er interessen for unge og prostitutionslignende relationer også generelt øget gennem de senere år – dels i kraft af større omtale i medier (herunder fagblade) og dels i kraft af udgivelsen af bogen "I den grå zone" og forskellige undersøgelser.

4.2.2 Programmet

Temadagens program bestod af fire oplæg i plenum, hvorefter deltagerne blev delt op i tre workshops og en dialoggruppe. Programmet blev udarbejdet på baggrund af forslag fra følgegruppen.

Oplægsholderne, i temadagens plenumdel, berørte forskellige aspekter af unges seksualitet og prostitutionslignende relationer. Cand. psych. Nina Boelsgaard Christensen fra Foreningen Sex & Samfund skitserede helt almindelige unges seksuelle adfærd, samt de kulturelle normer der påvirker voksne og børn/unges dialog om sex. Konsulent Claus Holm Thomsen fra Hovedværkstedet fremlagde rapporten "Anbragte unge, seksualitet og prostitutionslignende relationer" og præsenterede problemets omfang i henhold til undersøgelser i Danmark, Sverige og Norge. Cand. Psych. Kuno Sørensen fra Red Barnet lagde, i sin præsentation af seksuelle overgreb på børn, op til kritisk refleksion omkring unges seksualkultur samt de uheldige prostitutionslignende relationer som omsorgsvigtede børn og unge kan etablere via internet, chat og mobiltelefoner. I sit andet oplæg, gav Nina Boelsgaard Christensen et praktisk bud på hvordan respektfuld og anerkendende samtale, frem for belærende påtale, kan skabe en tillidsfuld dialog mellem voksne og unge om gode såvel som dårlige sider af sex. Dialogen har en forebyggende effekt mod prostitutionslignende relationer, fordi voksne kan støtte de positive aspekter ved den unges seksuelle adfærd og relationer.

Workshopdelen i temadagen indeholdt tre workshops. I workshoppen "Bonzai eller Banzai Børn" talte foredragsholder og forfatter Sulaima Hind om hendes gadeliv i midtfirsernes punkscene og deltagelse i BZ bevægelsen. Sulaima Hind trak på erfaringer fra sit arbejde i gadebørnsprojektet "Sjakket" og gav et bud på hvor kommunikationen med "de utilpassede" går skævt. I "Let's Talk About Sex" præsenterede pædagogstuderende Anders Juhl Olesen, som er "ung til ung" seksualunderviser i Vejle Amt, det nye supplement til skolernes seksualundervisning: "ung til ung" vejledning. Den tredje workshop "Erfaringer fra praksis", afholdt af pædagogerne Bente Jørgensen og Lisbeth Bohmann fokuserede på hvordan viden om unge og voksenprostitution kan inddrages i det praktiske arbejde på, institutioner

og opholdssteder. Dialoggruppen, som blev ledet af Nina Boelsgaard Christensen, foregik som en supervisionsøvelse, der skulle give ansatte forberedende ideer og redskaber til dialogen om prostitutionslignende relationer med den unge og inspirere til det videre arbejde med en dialogguide.

4.2.3 Deltagernes vurderinger af temadagen

Deltagernes vurdering af temadagen skete i form af et spørgeskema med plads til kvantitative og kvalitative besvarelser. Af 71 tilmeldte og 60 fremmødte, besvarede 41 deltagere spørgeskemaet.

Omkring 70% af deltagerne var uddannede pædagoger. Socialrådgivere udgjorde (ca. 10%), studerende (ca. 10%). En pædagogmedhjælper, en slagter og lærere udgjorde den resterende del af deltagerkredsen. Deltagerne svarede også på, hvor lang tid de havde arbejdet med "udsatte unge". Næsten 60% havde mere end tre års erfaring fra området, mens godt 20% havde mellem et og tre års erfaring. Omkring 15% havde ingen erfaring eller må betragtes som nye i arbejdet med udsatte børn og unge. To personer havde ikke besvaret spørgsmålet, hvilket forklarer hvorfor sammenlægning ikke giver 100%.

For at finde ud af om deltagerne fandt temadagens indhold relevant i forhold til deres daglige arbejde, blev de spurgt "Hvordan vurderer du temadagens indhold i forhold til dit daglige arbejde?" og "Har temadagen givet dig ny faglig viden, som du kan anvende i dit daglige arbejde?". Lidt over en fjerdedel (12 personer) af de som besvarede spørgeskemaet fandt, at temadagens indhold var "meget relevant" i forhold til deres daglige arbejde. Lidt over halvdelen af deltagerne (22 personer) svarede at de anså temadagens indhold som "relevant". I alt fem personer mente enten, at indholdet var af mindre relevans eller vidste ikke, hvad de skulle svare på spørgsmålet. Et meget stort flertal (næsten 90%) fandt, at de havde fået tilført "ny faglig viden", hvorimod de resterende enten ikke havde – eller ikke vidste om de havde - fået ny viden. De, overordnet set, meget positive tilbagemeldinger kom både fra deltagere med langvarig erfaring i arbejdet med udsatte unge og fra deltagere med ingen eller kortere erfaring inden for området. I forhold til hvordan emnerne unges seksualitet og unges prostitutionslignende relationer var vægtet på temadagen, mente et overvejende flertal, at de to emner var vægtet "Passende". Fem deltagere fandt, at der var "For lidt" vægt på prostitutionslignende relationer, mens to fandt der var "For lidt" fokus på unges seksualitet.

Der var udelukkende positiv feedback på foredragsholderne, som blev karakteriseret som "Meget gode" eller "Gode". I enkelte af kommentarerne fremgår det dog, at et af oplæggerne havde været meget kompakt og med fordel kunne have været kortet ned. Der var også overvejende positive vurderinger af dialoggruppen og de tre workshops, som 35 af de 41 personer der har udfyldt evalueringen deltog i. Blot to svarede, at de vurderede workshoppen som "Dårlig", resten fandt dem

"God" eller "Meget god". Til gengæld ønskede en del af deltagere, at der havde været mere tid til workshopen.

Med hensyn til indholdet efterlyste enkelte deltagere, at emnet "misbrugte børn og unge" var blevet taget op.

I kommentarerne til temadagen som helhed, gav nogle deltagere udtryk for at dagen var "hektisk" og "forjaget" på grund af det kompakte program. Blandt enkelte deltagere var der forvirring om, hvilket overordnet budskab arrangørerne havde med dagen. Det blev efterlyst, at temadagen var mere konkret, og at tidsrammen overholdes. Eller som én deltager sammenfattede det:

"Jeg synes det har været forjaget, sidder til sidst og tænker: Hvad ville I give videre til os? Ellers en god temadag, der nok skal være mere konkret og tidsrammen bør overholdes – også af kursisterne".

Kun otte deltagere havde skrevet kommentarer til temadagen i sin helhed. Og selv om ovenstående citat ikke er entydigt negativt, skal det for fuldstændighedens skyld nævnes, at flere havde endog meget positive bemærkninger til dagen – eller som en deltager udtrykte det:

"Rigtig god temadag – der har givet stof til eftertanke. Gode foredragsholdere & super forplejning. Tak for en god og lærerig dag. Godt med en opsummerende afslutning".

Endelig er det værd at fremhæve, at størstedelen af deltagerne ville anbefale kollegaer at deltage, hvis temadagen skulle gentages

4.2.4 Opsummering

Om temadagen kan opsummeres at:

1. Flertallet af deltagerne fandt temadagen relevant og informativ i forhold til deres arbejde samt anbefalelsesværdig til andre kollegaer.
2. Størsteparten af deltagerne mener de kan bruge rapportens afgrænsning af unges salg af seksuelle ydelser i deres daglige arbejde.
3. Vægtningen af emnerne unge og seksualitet, samt unge og prostitutionslignende relationer synes at have været passende.
4. Foredragsholderne, workshop og dialoggruppe vurderes positivt.

4.3 Følgegruppens vurdering af egen funktion

Som tidligere nævnt etablerede vi følgegruppen af to overordnede grunde. Den ene var, at skabe en dynamik mellem ungeprojektet og de enkelte følgegruppemedlemmers respektive døgninstitutioner, opholdssteder og Kolding Pædagogseminarium, som også var repræsenteret i følgegruppen. Den anden var, at følgegruppens medlemmer skulle bibringe ungeprojektet løbende inspiration og samtidig forholde sig kritisk til projektet.

Oprindeligt var det planen, at følgegruppens vurderinger af deres funktion skulle opsamles i forbindelse med et fokusgruppeinterview. Men det viste sig praktisk umuligt, at samle gruppen i den periode erfaringsopsamlingen skulle gennemføres. De som vi fik afbud fra, gav dog udtryk for stor interesse for projektet. Følgegruppens medlemmer havde travlt på arbejdspladserne og kunne ikke afsætte tid. Men det har sandsynligvis været en medvirkende faktor, at der inden for en relativ kort periode, var planlagt andre aktiviteter (bl.a. temadagen). I stedet blev det besluttet, at kontakte følgegruppens medlemmer pr. telefon og på den måde inddrage dens vurderinger.

Det lykkedes at tale med i alt tre medlemmer fra den ni personer store følgegruppe. Det svarer til halvdelen af de medlemmer, som simpelthen ikke kunne interviewes – enten på grund af orlov, langtidssygemelding mv.. Selvom det følgende bygger på udtalelser fra et begrænset antal følgegruppemedlemmer, har vi alligevel valgt at fastholde dette fokus i erfaringsopsamlingen. Ikke fordi deres vurderinger, som det senere vil vise sig, var meget positive, men fordi de tre medlemmer var meget konkrete i deres tilbagemeldinger.

4.3.1 Bindeled mellem projekt og bagland

De tre følgegruppemedlemmer beskrev samstemmende, at deres deltagelse - på flere måder – har haft væsentlig betydning på deres arbejdspladser. De nævnte flere eksempler på, at det har skabt dialog mellem både kollegaerne indbyrdes og mellem ansatte og unge om prostitutionslignende relationer. Dialogen er skabt i kraft af, at medlemmerne har fortalt om de diskussioner, der har været i den samlede følgegruppe og via de to fokusgruppeinterviews, som en del af følgegruppens medlemmer har deltaget i. Interviewformen i fokusgrupper fremhævedes som særlig inspirerende for videre dialog. Derudover fremhævedes det udleverede materiale, som har bestået af faglige artikler, rapporten "Anbragte unge, seksualitet og prostitutionslignende relationer" samt bogen "I den grå zone". Faglige artikler fremhævedes som let omsættelige, forstået på den måde, at kollegerne har tid til at læse dem og de skaber debat. Rapporten, (som tidligere nævnt er blevet rost af følgegruppen,) var det noget vanskeligere, at få tid til for flere af kollegaerne. Fra rapporten fremhævedes den tidligere omtalte afgrænsning af problematikken. På et anbringelsessted var afgrænsningen kopieret og sat på den fælles opslagstavle og den havde, som tidligere nævnt, også været brugt i dialogen om en konkret sag med socialforvaltningen. Bogen "I den grå zone" fremhævedes som særlig, idet den ét sted læses af både unge og medarbejderne. De to af følgegruppemedlemmerne fortalte samstemmende og med forskellige

eksempler, at der er blevet skabt sammenhæng mellem projektet og deres arbejdsplads. Også kolleger fra andre projekter eller afdelinger er blevet involveret og der er skabt opmærksomhed på fænomenerne betalt seksuel udnyttelse og prostitutionslignende relationer. Her skal nævnes, at VFC Socialt Udsatte, i tæt samarbejde med medarbejdere i et projekt, aktuelt er ved at gennemføre fokus-gruppeinterviews om fænomenet blandt både drenge og piger. Det skal også nævnes, at der også var er overvejelser om og konkrete planer for, at diskutere problemstillingen på afdelingsmøder mv.

Det fremhævedes også, at deltagelse i ungeprojektet har medvirket til, at unge på anbringelsesstederne så småt er begyndt at tale om prostitutionslignende relationer – både med andre unge og de ansatte.

Et medlem, som i øvrigt beskrev sin deltagelse som "utrolig interessant og meget oplysende" mente der bør etableres et netværk af ansatte på døgninstitutioner og opholdssteder i Vejle Amt. Hun forestillede sig, at netværket skal have fokus på mange forskellige emner, som har betydning for anbringelsesområdet. Deltageren fra seminariet (som ikke er bekendt med dette forslag), fremhævede at det er godt for undervisere, at mødes med fagfolk fra praksisfeltet. Det giver inspiration til undervisningen og skaber personlige kontakter, men betyder også, at diskussionerne bliver bibragt mere generelle og grundlæggende perspektiver.

Kendskabet til PRO Vejle er blevet øget og har medført konkrete initiativer. F.eks. i form af, at PRO Vejle er blevet brugt som konsulenter.

4.3.2 Inspiratør og kritiker – en dobbeltrolle?

Ingen af de interviewede havde reelt oplevet funktionen som en dobbeltrolle. Medlemmerne gav udtryk for, at de fandt det helt naturligt – eller ligefrem syntes, det var en betingelse for at deltage i en følgegruppe – at man både bragte nye ideer til og forholdt sig kritisk til projektforløbet.

De interviewede fortalte samstemmende, at de syntes samarbejdet med ungeprojektet var præget af stor åbenhed og interesse for følgegruppens synsvinkler og erfaringer. Det fremgik tydeligt, at denne åbenhed også indebar, at der var mulighed for at komme med mere kritiske synspunkter. De tre medlemmer synes overordnet set ikke, der var noget at kritisere under selve forløbet.

Alligevel træder to emner frem, når der spørges nærmere. To følgegruppemedlemmer, som begge havde deltaget i hele forløbet, syntes den lange pause fra sommeren 2003 til foråret 2004 virkede enten demotiverende eller skabte undren. De oplevede at projektet stod stille, og fordi der ikke kom nogen forklaring fra styregruppen, skabte det undren. Hovedårsagen til at projektet lå stille i en længere periode var, at styregruppen fandt at den rapport, som blev udarbejdet på baggrund af de 12 første interviews, ikke på tilfredsstillende vis kunne indgå i projektet. Desuden fremhævede et følgegruppemedlem, at hun fandt formen i

forbindelse med opsamlingen af følgegruppens feedback på rapporten "anbragte unge, seksualitet og prostitutionslignende relationer" for styret af den som ledte følgegruppen gennem opsamlingen. Seancen havde – i en vis udstrækning – båret præg af, at "man skulle mene noget bestemt" om fænomenet.

4.3.3 Opsummering

Med den begrænsning der kan ligge i, at det kun har været muligt at interviewe tre medlemmer af følgegruppen, kan det opsummeres at:

1. Samarbejdet mellem følge- og styregruppe har, overordnet set, været præget af stor åbenhed og interesse.
2. Ungeprojektet har ikke alene været interessant for medlemmerne af følgegruppen, men har også ført til interesse og debat på døgninstitutioner og opholdssteder. Først og fremmest blandt kollegaer, men i en vis udstrækning også mellem ansatte og unge samt unge imellem.
3. Kendskabet til PRO Vejle er øget i regionen.
4. Udlæring af skriftligt materiale – især faglige artikler – har medvirket til at skabe diskussioner om emnet på døgninstitutioner og opholdssteder.
5. Ét følgegruppemedlem anbefaler, at der i Vejle Amt etableres et netværk af ansatte på døgninstitutioner og opholdssteder.
6. Ét følgegruppemedlem savner mere grundlæggende diskussioner af om betalt seksuel udnyttelse og prostitutionslignende relationer er et problem for de involverede unge, samt hvilke konsekvenser det kan have for det pædagogiske arbejde.
7. Væsentlige ændringer i projektet bør medføre konkret orientering af følgegruppen om årsagerne til disse ændringer.

5. UNGE OG BETALT SEKSUEL UDNYTTELSE I DANMARK

Som fremhævet i indledningen er ungeprojektet én vigtig brik i et langt større puslespil. I dette kapitel går vi et spadestik dybere og beskriver situationen i Danmark (afsnit 5.1-5.6), fordi det forhåbentlig giver læseren et indtryk af hvordan ungeprojektet er placeret, i forhold til en del af de andre brikker i puslespillet. De nævnte afsnit bygger på den del af VFC Socialt Udsattes ”Redegørelse om prostitution i Danmark”, der omhandler unge. Redegørelsen, forventes offentliggjort inden udgangen af 2004 og er et oplæg til en national handlingsplan på prostitutionsområdet i Danmark.

Sidst i kapitlet (afsnit 5.7) vender vi tilbage til et af resultaterne af ungeprojektet, idet den afgrænsning af fænomenet, som socialarbejdere i Vejle Amt har valgt, sammenholdes med fænomenet betalt seksuel udnyttelse. Det fremgår heraf hvad det er, som bør bekymre socialarbejdere og at noget af det der foregår ikke bare bør vække bekymring, men skal ses som en særlig, strafbar form for seksuel udnyttelse.

5.1 Omfang

Der er store vanskeligheder ved at vurdere antallet af unge, der udsættes for betalt seksuel udnyttelse. Det skyldes, at der er tale om en strafbar handling og at der ikke annonceres med seksuelle ydelser fra personer under 18 år. Desuden foregår betalt seksuel udnyttelse ikke, eller kun meget sjældent, på bestemte steder (som det f.eks. er tilfældet med gadeprostitution og prostitution fra massageklinikker).

Der er, så vidt vides, kun offentliggjort fire spørgeskemaundersøgelser i Skandinavien, som på forskellig vis bidrager til at belyse omfanget af unge, som har været udsat for betalt seksuel udnyttelse. Alle undersøgelserne er gennemført i folkeskolens ældste klasser eller på ungdomsuddannelser blandt elever i alderen 13-19 år. Undersøgelserne *Ungdomars sexualitet, attityder och erfarenheter* (Svedin & Priebe, 2004) og *Unge trivsel år 2002 – en undersøgelse med fokus på seksuelle overgreb i barndommen* (Helweg-Larsen & Bøving Larsen, 2002) har haft fokus på fænomenet i et overgrebs- eller udnyttelsesperspektiv, mens *Barn og unge som selger sex* (Pedersen & Hegna, 2000) har undersøgt det i et mere generelt livsstilsperspektiv. Undersøgelsen *Ung fritid i Trondheim* (Thoresen, 1995) har stillet ét enkelt spørgsmål om, hvorvidt svarpersonerne har modtaget betaling for seksuelle ydelser i en adfærdsmæssig kontekst, hvor unge oplyser, hvad de har foretaget sig i deres fritid.

De fire undersøgelser er, samlet set, gennemført på skoler i både hovedstæder, storbyer og mindre byer. Lidt flere unge i storbyer end i mindre byer/landdistrikter synes at have modtaget betaling for seksuelle ydelser, men der er ikke signifikante forskelle.

	Thoresen Trondheim 1995	Pedersen & Hegna Oslo 2000	Helweg Larsen Danmark 2002	Svedin & Priebe Sverige 2004
Antal besvarelser	3.923	11.425	6.203	4.343
Alder på informanter	13-17 år	14-17 år	15-16 år	17 -19 år
Modtaget betaling	1,3%	1,4%	0,9%	1,4%
Gennemsnitsalder for første erfaring med betaling for sex	Ej oplyst	12,6 år (dreng) 14,1 år (piger)	< 15 år	15,7 år (dreng) 16,1 år (piger)

Det må konstateres, at det er ualmindeligt, at børn og unge modtager betaling for seksuelle ydelser, idet næsten 99% oplyser, at de aldrig har gjort dette. Samtidig er der stor overensstemmelse mellem de to undersøgelser, som har haft særligt fokus på fænomenet, idet 1,4%, svarende til næsten 2.500 unge i aldersgruppen 15, 16 og 17 år, oplyser, at de mindst én gang har modtaget betaling for sex. Begge undersøgelser viser, at omkring halvdelen af de unge, som oplyser at have modtaget betaling, har gjort dette henholdsvis "mere end fem gange" og "mere end ti gange" inden for de sidste 12 måneder. Andelen af drenge med sådanne erfaringer er i begge undersøgelser væsentligt større end andelen af piger.

Undersøgelserne oplyser ikke noget om unge, som var fraværende fra skole, eller som ikke benyttede det "almindelige" uddannelsessystem på undersøgelsestidspunktet. Dette betyder, at en del unge med sociale og indlæringsmæssige vanskeligheder - unge man må formode har relativt flere erfaringer med at modtage betaling for seksuelle ydelser - ikke indgår i undersøgelserne. Denne formodning støttes af Modelprojekt PRO Århus erfaringer med professionelle inden for anbringelsesområdet i Århus Amt.

I Danmark er omfanget af unge, der har været udsat for betalt seksuel udnyttelse, ikke tilstrækkeligt undersøgt. Den eneste videnskabelige undersøgelse, der berører området, beskæftiger sig med erfaringer med seksuelle krænkelse, som ligger før de unge fyldte 15 år. 0,9% af de unge havde modtaget betaling for et seksuelt forhold. Undersøgelsen (Helweg-Larsen & Bøving Larsen, 2002) er først og fremmest medtaget, fordi unge, som har modtaget betaling for seksuelle ydelser før de fyldte 15 år, også er medtaget i den svenske og de to norske undersøgelser, idet svarpersonerne i disse undersøgelser også indeholder oplysninger om dette.

På baggrund af foreliggende nordiske undersøgelser kan det formodes, at godt 1% af danske unge i alderen 15-17 år i det almindelige skolesystem har oplevet noget, som enten kan karakteriseres som betalt seksuel udnyttelse (hvis episoden er foregået efter, de er fyldt 15 år) eller - uanset betaling - som et seksuelt overgreb, hvis episoden er foregået, inden de er fyldt 15 år.

5.2 Prostitutionsformer

Betalt seksuel udnyttelse forekommer kun meget sjældent samme steder, hvor voksne prostituerer sig. Dette betyder, at det kun er delvist meningsfyldt at tale om "prostitutionsformer", når unge mellem 15 og 17 år modtager betaling for seksuelle ydelser.

Tidligere danske erfaringsopsamlinger og undersøgelser viser, at en mindre gruppe unge under 18 år tidligere har solgt seksuelle ydelser på gadeplan først og fremmest i narko- og prostitutionsmiljøet på Vesterbro i København. Der var tale om misbrugende og marginaliserede unge, uden kontakt til f.eks. skolesystemet, og dermed unge som på ingen måde er indeholdt i de undersøgelser, som er gennemført i uddannelsessystemet. Antallet har ikke været stabilt, men siden 1992 er der løbende rapporteret om mellem 2 og 20 mindreårige i miljøet.

Nyere informationer, indsamlet via Dansk Prostitutionsnetværk, samt løbende kontakt til Københavns Kommunes institution Tjek-Punkt tyder på, at gadebilledet har ændret sig. I løbet af de seneste tre år (2001-2004) er der i det opsøgende arbejde ikke truffet unge under 18 år, som udsættes for betalt seksuel udnyttelse på gadeplan i København. Der er ikke rapporteret om, at noget sådant foregår andre steder. Det kan dog ikke udelukkes, at det lejlighedsvis forekommer, både her og andre steder i Danmark. Det må derfor konkluderes, at der i 2004 ikke findes unge i gadeprostitution i Danmark, som det ellers er tilfældet i de fleste europæiske hovedstæder og storbyer.

Der er formentlig flere årsager til, at mindreårige generelt ikke optræder i de traditionelle prostitutionsmiljøer. For det første betinger tilknytning til en massageklinik eller til et escortbureau, at man ser sig selv som en, der sælger seksuelle ydelser under planlagte forhold, hvilket kun i meget få tilfælde ville passe med unges mere lejlighedsvis salg af seksuelle ydelser. For det andet ønsker store dele af det etablerede prostitutionsmiljø ikke unge under 18 år tilknyttet klinikker og bureauer, idet det ikke ønsker myndigheders søgelys rettet mod sig. Desuden giver en del aktører i det etablerede prostitutionsmiljø udtryk for, at prostitution er en beskæftigelse for "voksne".

En mindre, dansk undersøgelse, gennemført af blandt 289 skoleelever i alderen 13-17 år, bidrager med oplysninger om, i hvilket omfang unge blev tilbudt betaling for seksuelle ydelser (Straarup Søndergaard, 2004). Undersøgelsen omfattede elever på en skole i henholdsvis hovedstadsområdet, to i en større by, en i en

mindre by, en landsbyskole og en efterskole. 42 af eleverne havde fået, hvad forfatteren opfatter som et seriøst tilbud om betaling for sex, fordelt på 11 drenge og 31 piger. De fleste har ikke taget imod tilbuddet. I alt 3 drenge og 1 pige (hvilket i øvrigt svarer til 1,4% af samtlige unge i undersøgelsen) oplyser, de har modtaget betaling for sex. Men materialet er for lille til at fortælle noget om mere generelle tendenser. De unge angiver, at tilbuddet først og fremmest er givet af *bekendte og "tilfældige jeg har mødt i byen (og dernæst) via internettet"*.

I delvis overensstemmelse med ovenstående oplyser unge, som har modtaget betaling for seksuelle ydelser, i Svedin & Priebe's undersøgelse, at de primært er kommet i forbindelse med kunden gennem kammerater og via internettet, men for drengenes vedkommende også på barer.

Ingen af undersøgelseerne viser, hvordan tilbuddet om betaling er givet, herunder i hvilken grad de unge kan siges at have taget en eller anden form for initiativ til, at situationen er opstået. Både hvor der blev tilbudt betaling og givet betaling for sex, blev der tilbudt eller betalt: penge. Men også gaver (f.eks. tøj) fremhæves som udbredt – i den svenske undersøgelse, især for pigernes vedkommende. I den svenske undersøgelse er den form for modydelse, som i den internationale litteratur ofte benævnes *sex for survival* (sex for overlevelse), hvor betalingen er muligheden for et sted at sove og mad, ikke fremtrædende. Dette hænger muligvis sammen med, at unge i det almindelige uddannelsessystem ikke er nødt til at betjene sig af den type overlevelsesstrategier, der kan være nødvendige hvor en ung er løbet eller smidt ud hjemmefra eller fra sociale institutioner.

5.3 Hvem er de unge?

De to store spørgeskemaundersøgelser gennemført i Norge og Sverige blandt elever i det almindelige skolesystem, viste næsten samstemmende, at der ikke var væsentlige forskelle i sociale baggrunde mellem de unge, som havde modtaget betaling for seksuelle ydelser, og dem der ikke havde. I den svenske undersøgelse var der dog en overrepræsentation af drenge med indvandrerbaggrund, som havde erfaring med betalt seksuel udnyttelse. Lighederne med hensyn til social baggrund skal dog ses i lyset af, at unge som ikke befandt sig i det almindelige uddannelsessystem ikke var inddraget i undersøgelseerne.

Gruppen af unge, som havde modtaget betaling for seksuelle ydelser, havde dog en række særtræk og vanskeligheder, bl.a.:

- Både drenge og piger havde debuteret tidligere med rygning og alkohol og havde et større forbrug end deres jævnaldrende.
- De havde oftere begået berigelseskriminalitet og for pigernes vedkommende anvendt euforiserende stoffer.
- Begge køn havde debuteret tidligere seksuelt og havde haft flere seksualpartnere end deres jævnaldrende. De havde større erfaring med samleje og oral sex.
- Både drengene og pigerne havde i markant højere grad været udsat for seksu-

elle overgreb begået af både voksne og jævnaldrende, ligesom de i højere grad havde været udsat andre for seksuelle overgreb.

- Begge køn havde et større forbrug af pornografi end deres jævnaldrende, og de lod sig inspirere af pornografisk materiale i forbindelse med egne seksuelle aktiviteter.

De norske forskere identificerede imidlertid en gruppe på ca. 20-25% af unge, som havde modtaget betaling for sex, og som angav, at de overhovedet ikke havde vanskeligheder.

Samtlige skandinaviske undersøgelser viser, at andelen af drenge, som har modtaget betaling for seksuelle ydelser er mellem 1,5-3 gange større end andelen af piger. Det kan umiddelbart virke overraskende, når det i de samme lande anslås, at antallet af mandlige prostituerede skal "tælles i hundreder", mens antallet af kvindelige prostituerede skal "tælles i tusinder". Norske forskere søger at forklare dette ud fra en hypotese om, at drenge og unge mænd har væsentlig dårligere muligheder for at afprøve homoseksuelle ønsker, end de har for at gøre seksuelle erfaringer med piger og unge kvinder. I "det almindelige ungdomsliv" er det væsentlig vanskeligere at afprøve eller vedgå homoseksuelle lyster, og tesen er, at nogle drenge og unge mænd på denne baggrund indleder – eller presses ind i – relationer til især voksne mænd. Denne situation kan - med forskernes egne ord - beskrives som "skyggebilleder af kærlighed".

Sammenfattende kan det konstateres, at unge, som har været udsat for betalt seksuel udnyttelse, som hovedregel har en række vanskeligheder og allerede i en tidlig alder har påfaldende seksuelle erfaringer – herunder at have været udsat for seksuelle overgreb. Samtidig er der dog en mindre gruppe af unge, som har modtaget betaling for seksuel udnyttelse, som ikke angiver at have andre vanskeligheder.

I Skandinavien er der, så vidt vi ved, ikke gennemført videnskabelige interviewundersøgelser med unge, som har fået betaling for seksuelle ydelser, hvilket også har gjort sig gældende for størstedelen af den internationale forskning. Den begrænsede viden, der findes om karakteren af betalt seksuel udnyttelse af unge, stammer hovedsageligt fra interviews med voksne prostituerede eller med socialarbejdere, som er i kontakt med unge, der - sideløbende med en del andre vanskeligheder - har disse erfaringer.

I bogen *"Den grå zone – om betalt sex og prostitutionstruede unge"* har forfatteren interviewet otte unge i alderen 17-26 år, som på forskellig vis har modtaget eller på interviewtidspunktet modtog betaling for seksuelle ydelser i form af samleje, ved at sælge brugte trusser og/eller ved telefonsex. To af de interviewede piger havde været udsat for betalt seksuel udnyttelse, idet de havde modtaget betaling for samleje, før de fyldte 18.år. Den ene var en 17-årig, som igennem et

par år havde brugt euforiserende stoffer, som hun finansierede ved at have sex med forskellige pushere. Det fremgår, at der var tale om en strategi, hun havde valgt. Hun var tilmeldt en produktionsskole, hvor hun sjældent kom. Den anden var også en 17-årig, som siden sit 14. år havde mødt sexpartnere via internettet. I perioder havde hun accepteret tilbud om og selv tilbudt seksuelle ydelser for penge. Hun havde sat prisen relativt højt (i forhold til markedsprisen på f.eks. massageklinikker) og beskrev selv, at hun på den måde ikke var en almindelig (billig) prostitueret, men en "luksus luder".

5.3.1 Vi mangler viden – fra de unge selv

Der mangler imidlertid mere konkret viden fra de unge selv. Der er behov for interviewundersøgelser, der i særlig grad fokuserer både på de processer, som medvirker til, at nogle unge får erfaringer med at modtage betaling for seksuelle ydelser. Hvad der foregår i relationen? Hvorfor ophører de samme unge med at gøre sig disse erfaringer? Ligeledes mangler der kvalitativ forskning med udgangspunkt i de unges fortælling om hvilke mekanismer i deres liv, der har betydning forud, under og efter udnyttelsen. Der mangler i særlig grad viden om årsagerne til at så relativt mange drenge i forhold til piger har disse erfaringer. Ligeledes mangler der viden om købere af seksuelle ydelser hos unge under 18 år.

5.4 Sociale indsats

Den sociale og sundhedsmæssige indsats over for betalt seksuel udnyttelse har været og er særdeles sparsom. I 1987 beskrev psykologen Ida Kock sine rådgivningserfaringer blandt "truede unge" fra Frederiksberg Ungdomsrådgivning og i de efterfølgende godt 17 år er det udelukkende de to københavnske institutioner "Døgntakten for børn og unge" samt "Tjek-Punkt", som er i direkte kontakt med og beskriver socialt arbejde med unge som modtager betaling for seksuelle ydelser. Erfaringerne er først og fremmest samlet gennem opsøgende arbejde på gadeplan i stofmisbrugs- og prostitutionsmiljøet på Vesterbro i København.

I 2000 gennemførte det daværende PRO-Centret en mindre interviewundersøgelse blandt personalet på en række socialpædagogiske døgninstitutioner og opholdssteder for unge i alderen op til 20 år (Christensen 2003). Formålet med undersøgelsen var dels at belyse, i hvilken grad betalt seksuel udnyttelse (i rapportens terminologi: prostitution) inddrages som tema i det pædagogiske arbejde, og dels at fungere som baggrundsmateriale til en landsdækkende temadag for socialarbejdere om emnet. En af hovedkonklusionerne i undersøgelsen var, "at temaet prostitution ikke inddrages i det pædagogiske arbejde" og kun i det omfang, de professionelle "af andre bliver informeret om, at en konkret ung prostituerer sig, bliver prostitution sat på den pædagogiske dagsorden". I 2001 gennemførte, det daværende, PRO-Centret en spørgeskemaundersøgelse blandt alle landets kommuner for at "indsamle den viden de respektive forvaltninger havde om unge i berøring med prostitution". En hovedkonklusion var at:

"Kommunerne overser problemerne, skønt det er væsentligt at inddrage de unges prostitution i forbindelse med udarbejdelse af handlingsplaner for de unges fremtid, hvis der skal iværksættes sociale tiltag, som kan lykkes".

Resultaterne af disse to undersøgelser er, sammenlignet med erfaringer fra Norge og Sverige, ikke overraskende. Det er en fælles nordisk erfaring, at der er behov for at opkvalificere hjælpeapparatets opmærksomhed og indsats på området. Det blev foreslået, at det sker gennem opsamling af de positive erfaringer, der er gjort i socialt arbejde for unge i prostitution, samt at der iværksættes metodeudviklingsprojekt(er) med henblik på at beskrive "best practices" for socialt arbejde med unge i og i risiko for prostitution eller betalt seksuel udnyttelse.

Ungeprojektet i Vejle Amt er bl.a. iværksat på baggrund af disse anbefalinger.

5.4.1 Kommunale og amtslige indsatser

Sociale tiltag i tre andre danske kommuner og amter har aktuelt til formål direkte eller indirekte at forebygge, at unge får erfaringer med betalt seksuel udnyttelse og/eller at rådgive og vejlede unge, som allerede har sådanne erfaringer. Disse beskrives (i alfabetisk rækkefølge) på grundlag af projekternes egne oplysninger som eksemplificering af bevidste indsatser, med henblik på at forebygge at unge piger og drenge på længere sigt fastholdes i prostitution.

I det følgende afsnit beskrives, med projekternes egne ord, kort hvilke indsatser der er iværksat andre steder i Danmark.

Helsingør Kommune

I forbindelse med en styrkelse af det forebyggende opsøgende arbejde blandt unge i Helsingør Kommune, er der i perioden september 2003 til august 2005 iværksat et socialpædagogisk pigeprojekt med støtte fra Socialministeriet. Projektet "Vilde hjertes" retter sig mod piger med en adfærd, der kan karakteriseres som uhensigtsmæssig i form af kriminalitet, misbrug og signaler om særlige sociale vanskeligheder samt til piger, som indgår i prostitutionslignende relationer for at opnå "kærlighed, omsorg og anerkendelse". Pigerne er i alderen fra 12 til 18 år, og indsatsen sker primært over for en gruppe på 10-12 piger. Projektet har til formål at iværksætte direkte tiltag overfor de udsatte og norm overskridende piger i Helsingør Kommune, som ikke kan samles op og rummes af det normale system. Endvidere skal projektet medvirke til en systematisk kvalitetsudvikling og kvalitetssikring i forhold til allerede kendte og eksisterende metoder i arbejdet med udsatte unge piger.

Københavns Kommune

Københavns Kommune har gennem årene haft relativ stor opmærksomhed på fænomenet betalt seksuel udnyttelse. Dels via institutionen *Tjek-Punkt*, som har eksisteret siden 1993, og dels gennem en stigende interesse i de senere år hos

kommunens ungededarbejdere i de 14 lokale bydele. I flere af disse har ungededarbejderne arrangeret temamøder om "unge og prostitution" med oplæg fra Tjek-Punkt og VFC Socialt Udsatte.

Tjek-Punkts formål er at bygge bro mellem marginaliserede unge og de sociale og sundhedsmæssige tilbud og at (gen-)etablere en brugbar relation mellem de socialt mest belastede unge op til 20 år og hjælpeapparatet med henblik på at yde relevant hjælp til den enkelte unge. Den pædagogiske indsats består hovedsageligt i opsøgende arbejde i særligt afgrænsede miljøer eller blandt en defineret gruppe af unge, f.eks. opsøgende arbejde på Christiania og i narko- og prostitutionsmiljøet på Vesterbro.

Derudover har Tjek-Punkt et tidligere butikslokale, hvor de unge kan komme uden forudgående aftale. Endvidere bruges "butikken" som henvisningssted af de opsøgende teams. Efter aftale kan de unge komme i butikken i dagtimerne. Nøgleordene i Tjek-Punkts arbejdsprincipper er: Frivillighed, anonymitet og medinddragelse både i det opsøgende arbejde og i sagsarbejdet.

Århus Amt

Modelprojekt PRO Århus tilrettelægger aktiviteter for professionelle inden for arbejdet med børn og unge i Århus Amt. Aktiviteterne skal sætte professionelle i amtet i stand til at håndtere unges uhensigtsmæssige seksuelle relationer, og herigennem kunne forebygge prostitutionslignende relationer. Der arbejdes endvidere på en permanent forankring af aktiviteterne til forebyggelse af prostitution, ved at øge de professionelles opmærksomhed og at kvalificere deres pædagogiske redskaber inden for det sociale arbejde med udsatte unge. Modelprojektet forsøger at afdække, hvilke pædagogiske rammer forebyggelse af prostitution skal forankres i, og hvilke krav konsulentbistand skal opfylde.

Modelprojekt PRO ÅRHUS har gennemført en række kurser med det formål at skabe bevidsthed hos bl.a. socialarbejdere om prostitutionstruede unge, give vejledende ideer til hvordan man kan arbejde med området, samt hvilke pædagogiske redskaber, der kan bruges. Desuden har det været formålet at få kendskab til antallet af prostitutionstruede unge i institutionerne og i samarbejde med ledelsen, at forankre dette arbejde i institutionernes daglige virke.

Samtidig med den regionale indsats har modelprojektet medvirket til at rejse en bredere faglig opmærksomhed på fænomenet, dels gennem interviews til offentlige medier og fagblade og dels ved publiceringen af hæftet *Unge og salg af seksuelle ydelser – cases fra døgninstitutionsområdet samt artiklen Forebyggelse af unges prostitution (Nørrelykke 2004 & 2003)*.

5.5 Købere af seksuelle ydelser fra mindreårige

Der findes ikke forskningsbaseret viden om omfanget af køb og købere af seksuelle ydelser fra mindreårige i Danmark. Også internationalt er vidensniveauet lavt, selvom der eksisterer en del journalistiske og dramatiske beskrivelser af specielt mandlige sexturisters adfærd i ferieområder med omfattende prostitution, herunder seksuel udnyttelse af unge, f.eks. i Thailand og på Filippinerne.

Den engelske sociolog O'Connell Davidson, som formodentlig er den, der internationalt har beskæftiget sig mest med køb af seksuelle ydelser hos mindreårige, fremhæver prostitutionsmarkedernes forbundethed med nationale og regionale kulturelle, økonomiske og lovgivningsmæssige faktorer. Hun advarer mod at lade viden om seksunders adfærd, præferencer og motiver i et land, tjene som viden om fænomenet i andre lande.

O'Connell Davidsson kategoriserer (Davidson 1996; Andersson & Davidson 2002) køberne af seksuelle ydelser hos mindreårige. Det er først og fremmest mænd, der er kunder, *inklusive unge*, som endnu ikke er fyldt 18 år. De inddeles i:

1. Mænd, som i den situation, hvor de har besluttet sig for at købe seksuelle ydelser, mere eller mindre ubevidst køber dem af en mindreårig, fordi denne er til stede i det etablerede prostitutionsmiljø ("the situational user").
2. Mænd, som foretrækker at købe seksuelle ydelser af mindreårige, som er nået til puberteten ("the preferential user").
3. Mænd, som foretrækker at købe seksuelle ydelser af mindreårige, som endnu ikke er nået til puberteten fordi de tiltrækkes af seksuel omgang med børn ("the paedophile").

Ovenstående opdeling giver en udmærket ramme for at forstå køberens hovedmotiv, og den kan dermed danne udgangspunkt for en forebyggende indsats. Forekomsten af "situational users" understreger vigtigheden af, at mindreårige som hovedregel ikke findes i de etablerede prostitutionsmiljøer i Danmark og betydningen af, at der reageres fra myndighedernes side, hvis det sker.

Kunder, som foretrækker mindreårige, kan gøre dette af mange grunde. I den internationale litteratur nævnes ofte den kulturelt betingede dyrkelse af ungdommen som særlig seksuel attraktiv, samt unges påvirkelighed, afhængighed og sårbarhed som betydende faktorer. Derudover forestiller nogle kunder sig, at sandsynligheden for at blive smittet med seksuelt overførbare sygdomme fra unge er mindre end fra voksne prostituerede.

Som et supplement til O'Connell Davidson inddeling, bør det fremhæves, at når f.eks. en ung mand på 17 år køber seksuelle ydelser fra en 16-årig ung pige, er der rent aldersmæssigt tale om en relation, hvor det ikke synes relevant at tale om at *foretrække* at købe af en ung, men tale om en helt almindelig seksuel præference.

Seksuel interesse for prepubertære børn og unge udgør en særlig problemstilling og bør ikke opfattes som betalt seksuel udnyttelse, men som et seksuelt overgreb af pædofil karakter.

5.5.1 Forbud mod køb af seksuelle ydelser hos unge under 18 år

Som tidligere nævnt er det, ifølge Straffelovens § 223 a, strafbart som kunde at købe seksuelle ydelser af personer under 18 år. Straffen er bøde og fængsel i indtil 2 år. Siden loven blev indført er der faldet én dom, afsagt af Københavns byret i november 2002, hvor den idømte straf var 20 dagbøder á 250 kr. Der var tale om en midaldrende mand, som ved to lejligheder havde betalt for samleje med en 17-årig ung pige, som finansierede et misbrug ved at sælge seksuelle ydelser i stofmisbrugs- og prostitutionsmiljøet på Vesterbro i København. Retten var ikke i tvivl om, at den dømte havde optrådt som "kunde". Betegnelsen "kunde" i straffelovsbestemmelsen begrænser den beskyttelse af børn, som ligger i bl.a. FN's Børnekonvention. I Norge og Sverige, hvor det også er forbudt at købe seksuelle ydelser fra personer under 18 år, har man valgt andre formuleringer. F.eks. hedder det i den svenske straffelovs § 10:

"Den som genom att utlova eller ge ersättning skaffar eller söker skaffa sig tillfälligt sexuellt umgänge med någon som är under atton år, döms för förförelse av ungdom till böter eller fängelse i högst sex månader".

Ved ikke at kræve et kundeforhold, som det er tilfældet i Danmark, undgås en afgrænsning i forhold til f.eks. personer, som i kortere eller længere perioder huser og finansierer dagligdagen for en mindreårig mod, at denne stiller sig til rådighed seksuelt. Erfaringer fra opsøgende socialt arbejde og fra krisecentre for børn og unge i Danmark viser, at nogle sårbare unge, som er løbet eller blevet smidt ud fra hjemmet eller fra en døgninstitution, i perioder reelt er uden daglig forsørgelse. Som overlevelsesstrategi modtager de husly, erkendtligheder og/eller naturalier til gengæld for blandt andet seksuelle ydelser.

Både i Justitsministeriets bemærkninger til loven og i det oprindelige lovforslag i 1998-99 fremhæves det, at betaling for det seksuelle samkvem i form af bolig, mad, tøj mv. betyder, at personen normalt ikke kan karakteriseres som "kunde".

Af den svenske spørgeskemaundersøgelse blandt skoleelever fremgår det, at ca. 60% af både drengene og pigerne, som har modtaget betaling for seksuelle ydelser, har modtaget penge, mens 35-70% samtidig eller udelukkende har modtaget ting, f.eks. tøj, mad og overnatning, rejser og/eller euforiserende stoffer. I forhold til drengene har pigerne i højere grad modtaget tøj som modydelse for seksuelle ydelser.

5.6 Holdninger til betalt seksuel udnyttelse

Som led i en evaluering af Straffelovens § 223 a gennemførte Laurrup (2002) to holdningsundersøgelser. En kvantitativ telefoninterviewundersøgelse baseret på spørgeskemaer om befolkningens holdninger til såvel "ungdomsprostitution" som prostitution blandt voksne, og en kvalitativ interviewundersøgelse om holdningen til "ungdomsprostitution" blandt socialarbejdere, dommere og politifolk.

Omkring en tredjedel af svarpersonerne i den kvantitative undersøgelse kendte til straffelovsbestemmelsen. Undersøgelsen viste helt entydigt, at befolkningen opfattede "ungdomsprostitution" som et socialt problem (97%) og fandt det rigtig at have en lov, som forbyder køb af seksuelle ydelser fra mindreårige (98%). Samtidig fandt størstedelen af de spurgte (83%), at det var rigtig at kriminalisere kunden og ikke den unge. Den overvejende misforståelse i befolkningen var, at de unge som sælger seksuelle ydelser, gør det for at finansiere et stofmisbrug (92%).

Undersøgelserne blev gennemført i 2001, næsten 2 år efter indførelsen af straffelovsbestemmelsen. Omkring halvdelen af de interviewede politifolk kendte paragraffen. De interviewede dommere og socialarbejdere oplyste, at de "var bekendte med bestemmelsen, uden dog at have den specielt præsent". Blandt en del dommere og politifolk blev bestemmelsen kritiseret for at være uhensigtsmæssig, fordi den var vanskelig at håndtere efterforsknings- og bevismæssigt, og fordi bestemmelsen i deres øjne var udtryk for, at man forsøgte at løse et socialt problem via straffeloven. En del socialarbejdere udtrykte bekymring for, at kriminaliseringen af kunder, der køber seksuelle ydelser fra mindreårige, ville betyde, at fænomenet ville blive mindre synligt, og at det derfor ville blive vanskeligere at nå de unge gennem opsøgende socialt arbejde.

De fleste interviewede dommere og politifolk mente, at unge "prostituerer" sig, fordi de skal finansiere et stofmisbrug, mens en del af de interviewede socialarbejdere opfattede de unges bevæggrunde som mere facetterede. Det er bemærkelsesværdigt, at en meget stor del af både befolkningen og professionelle opfatter, at betalt seksuel udnyttelse ("ungdomsprostitution") relaterer sig så entydigt til misbrug af stoffer. Om end det er korrekt, at de skandinaviske undersøgelser som er gennemført blandt "almindelige" unge faktisk viser, at brug eller misbrug af euforiserende stoffer og relativ høj alkohol indtagelse er signifikant højere blandt unge, som har modtaget betaling for seksuelle ydelse, er det samtidig en forståelse, som kan blokere for opmærksomheden for den gruppe unge, som har modtaget betaling for sex, men som ikke er brugere eller misbrugere.

5.7 Hvad bekymrer de ansatte – eller bør gøre det

Erfaringen fra både de oprindelige 12 interviews med socialarbejdere og fra følgegruppens arbejde er, at en afgrænsning af emnet "unges salg af seksuelle ydelser" har betydning for, om socialarbejderne er opmærksomme på dette problem. I de to fokusgruppeinterviews med følgegruppens medlemmer blev der rettet en særlig opmærksomhed på emnet "afgrænsning" og følgegruppen fandt i fællesskab frem til nedenstående:

Der er grund til bekymring og handling, når "en ung anvender sin seksualitet som middel til at opnå noget, som ikke udspringer af den unges egne seksuelle behov, eksempelvis i form af kontant betaling eller andre ikke seksuelle modydelser såsom gaver, tryghed, adgang til sociale fællesskaber herunder accept fra kæresten, eller voksenkontakt og omsorg."

På temadagen blev deltagerne spurgt, om de kan bruge afgrænsningen i deres daglige arbejde. Hertil svarede 37 personer, altså ca. 90% at afgrænsningen var anvendelig. Tre deltagere var tvivlende overfor anvendeligheden af afgrænsningen og én mente ikke afgrænsningen kunne bruges.

Afgrænsningen omfatter en lang række situationer og forhold, som ikke er indeholdt i Straffelovens § 223 a. Faktisk er det klart, at unge kan indgå i en lang række relationer som vurderes som uhensigtsmæssige, uden at den unge samtidig kan siges, at være udsat for en forbrydelse. Eksempelvis rummer afgrænsningen også det forhold, at en 15-årig pige har samleje med sin 17-årige kæreste – ikke fordi hun har lyst til sex, men fordi hun forestiller sig det er nødvendigt, for at bevare et trygt forhold til kæresten. At have sex med f.eks. sin kæreste, uden at have lyst til sex er så almindeligt, at man strengt taget kan finde afgrænsningen meningsløs i relation til begreber som "prostitutionslignende relationer" og "betalt seksuel udnyttelse". For følgegruppen til ungeprojektet har det derfor været vigtigt at understrege, at de unge fra anbringelsesstederne:

"...typisk vil være i en situation, hvor de ikke ser andre muligheder end at stille sig til rådighed seksuelt" (Thomsen 2004).

Her fremhæver socialarbejderne, at det seksuelle område for anbragte unge rummer særlige vanskeligheder sammenlignet med andre, mere ressourcestærke unge i samme aldersgruppe. Det bør vække en særlig interesse – ikke kun om de udsatte unge også er udsat for betalt seksuel udnyttelse, men også de særligt vanskelige vilkår deres generelle seksuelle erfaringer udspiller sig.

Afslutningsvis kan man sige, at de anbragte unges seksualliv indeholder masser af vanskeligheder og problemer, som ikke er – eller bør være – reguleret i Straffeloven. Samtidig må det understreges, at også den brede afgrænsning rummer strafbare forhold, som det socialfaglige personale må behandle på samme måde, som andre seksualforbrydelser, unge kan være udsat for.

6. SAMMENFATNING OG PERSPEKTIVERING

Metodeudviklings- og forebyggelsesprojekt vedrørende unge og prostitution i Vejle Amt eller ungeprojektet har, jf. erfaringsopsamlingens opsummeringer, på en fagligt inspirerende og relevant måde sat fænomenerne "prostitutionslignende relationer" og "betalt seksuel udnyttelse" i fokus blandt et stort antal pædagoger og andre, som arbejder med udsatte unge på døgninstitutioner og opholdssteder i Vejle Amt. Udover at bringe fænomenerne i fokus, er der også formidlet viden og - i kraft af et tæt samarbejde med en gruppe professionelle fra anbringelsesområdet og Kolding Pædagogseminarium – skabt engagement og dialog på de enkelte anbringelsessteder i regionen. I enkelte tilfælde har projektet medvirket til, at PRO Vejle indgår som konsulenter i konkrete sager vedrørende unge og som eksterne undervisere på Kolding Pædagogseminarium.

Ungeprojektet har på flere måder synliggjort, at det er vigtigt at tale om, at nogle anbragte unge er involveret i prostitutionslignende relationer eller direkte er udsat for en strafbar handling. Dialogen – både mellem de professionelle indbyrdes og mellem de professionelle og de unge – er afgørende vigtig for, at viden og bekymring kan omsættes til handling – for og med de unge.

Selve ideen med at interviewe socialarbejdere og etablere en følgegruppe har haft stor betydning for projektet. Dels har det betydet, at projektets styregruppe har kunnet tilrettelægge forløbet med udgangspunkt i anbringelsesstedernes forståelser af deres hverdag, og dels har det haft stor betydning for engagementet på de enkelte anbringelsessteder. Et engagement, som også afspejles i den store interesse regionens socialarbejdere viste for temadagen 22. november 2004.

Denne sammenfatning skal ikke gentage de mange positive erfaringer og få kritiske kommentarer, som er nærmere beskrevet i kapitel 4. I stedet skal der fokuseres på enkelte områder, som bør tildeles en særlig opmærksomhed fremover.

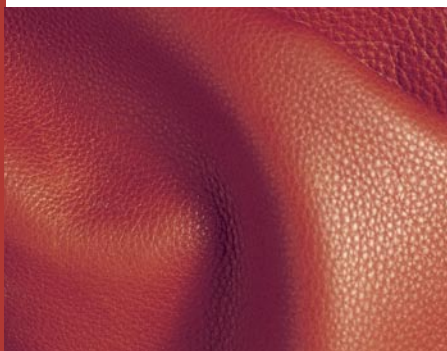
1. Det er vigtigt at *fastholde den interesse*, som medarbejderne på døgninstitutioner og opholdssteder i Vejle Amt har for emnet. I forlængelse af ungeprojektets erfaringer, kunne det gøres ved at Familieafdelingen, Vejle Amt og PRO Vejle tog initiativ til at mødes med følgegruppen og eventuelt repræsentanter fra de kommunale socialforvaltninger og i fællesskab afklarede hvordan interessen i regionen kan fastholdes. I denne sammenhæng kunne det også afklares, om der er basis for at etablere et egentligt netværk blandt anbringelsesstederne.
2. Det er vigtigt at *udvide interessen* for emnet. Dels ved at sætte fokus på ungdomsklubområdet og dels ved at inddrage andre faggrupper, f.eks. sagsbehandlere, konsulenter og supervisorere.
3. Det er vigtigt at *inddrage de unge* i diskussioner om holdninger, normer og konkrete erfaringer, både i relation til sex generelt og til prostitutionslignende relationer og betalt seksuel udnyttelse.
4. Det er vigtigt at være opmærksom på, at *drenge* kan være involveret i prostitutionslignende relationer og udsat for betalt seksuel udnyttelse.
5. Det er vigtigt at være opmærksom på, at den *afgrænsning af fænomenet*, som socialarbejdere i ungeprojektet er kommet frem til også indeholder forhold som er omfattet af Straffelovens § 223 a.

3. LITTERATUR

1. Christensen, Dan E. (2003). *Unge og prostitution – et overset problem*. København.: PRO-Centret.
2. FN: tillægsprotokol til FN' Børnekonvention
3. Hegna, K. & Pedersen, W. (2002). *Sex for overlevelse eller skyggebilder av kjærlighet. Ungdom under 18 år som selger seksuelle tjenester*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
4. Helweg-Larsen, K. & Bøving Larsen, H. (2002). *Unge Trivsel år 2002. En undersøgelse med fokus på seksuelle overgreb i barndommen*. Kbh.: Statens Institut for Folkesundhed.
5. Justitsministeriet & Socialministeriet (2003). *Regeringens handlingsplan om bekæmpelse af seksuelt misbrug af børn*. Kbh.: Justitsministeriet & Socialministeriet.
6. Koch, Ida (1987). *Prostitution – om truede unge og socialt arbejde*. København: Munksgaard.
7. Lautrup, Claus (2002). *Unge i prostitution og lovgivning. Evaluering af straffelovens § 223 a*. Kbh.: PRO-Centret.
8. Norli, Björg (2001). *Hjelpeapparatets forhold til kommersiell seksuell utnytning av barn og unge. Ansatte i hjelpeapparatets kjennskap til, møte med og behov for kunnskap om mindreårige som er utsatt for kommersiell seksuell utnytning*. Oslo: Prosentret.
9. Mehlbye, Iben m.fl. (1993): *Håndbog i evaluering*. AKF Forlaget.
10. Nørrelykke, Marie Luise (2004). *Unge og salg af seksuelle ydelser – cases fra døgninstitutionsområdet*. Århus: Modelprojekt PRO Århus, Afdelingen for Folkesundhed, Århus Amt.
11. Pedersen, Flemming H. (2004). *Om at købe sex af unge under 18 år*. I: Fagbladet Folkeskolen, 14, 2004. København: Danmarks Lærerforening..
12. Svedin, C.G. & Priebe, G. (2004). *Ungdommars sexualitet, attityder och erfarenheter*. Stockholm: Socialdepartementet, Utredningen om kunskap om sexuell exploatering av barn i Sverige.
13. Søndergaard, Per Straarup (2004): *I den grå zone. Om betalt sex og prostitutionstruede unge*. Kroghs Forlag.

Pro Vejle er et projekt på prostitutionsområdet i Vejle Amt. Projektet opsøger danske og udenlandske kvinder i prostitution og tilbyder rådgivning og samtaler med udgangspunkt i kvindernes behov. Projektet yder også konsulentbistand til personale, som i deres arbejde møder prostituerede og unge, der er i risiko for at få prostitutionslignende erfaringer. Indsatsen justeres løbende i forhold den viden, der erhverves i kontakten med kvinderne i prostitution, samt de barrierer og muligheder som samarbejdspartnerne finder, der er indenfor arbejdet med prostitution.

Læs mere på: www.provejle.dk

Videns- og Formidlingscenter for Socialt Udsatte (VFC Socialt Udsatte) er et landsdækkende center, der har til formål at udvikle og formidle viden og praksiserfaring om samfundets udsatte grupper. Centret er en selvejende institution under Socialministeriet.

VFC Socialt Udsatte løser opgaver i hele det offentlige system, særligt for statslige, amtslige og kommunale myndigheder. Centret løser desuden opgaver for private organisationer og den frivillige verden, fx:

- Indsamler eksisterende viden.
- Udfører undersøgelser, kortlægninger, evalueringer og analyser.
- Tilbyder konsulentbistand i forbindelse med omstillingsprocesser, udviklingsopgaver og metodeudvikling.
- Yder faglig vejledning, fx i forbindelse med projekter og fonds- og puljeansøgninger.
- Formidler viden via undervisning, konferencer, artikler og publikationer.

Læs mere på: www.vfcudsatte.dk